

jean-baptiste tati-loutard, pjesnik mora

biserka cvjetičanin

»Pjesnik podiže glijedzo u krošnji stabla sa sedam boli. Treba biti lud pa u njemu obitavati cijeli život«. Ovaj kratki ulomak iz zbirke *Poetski život* kongoanskog pjesnika Jean-Baptista Tati-Loutarda bitno obilježava razliku između pjesnika crnaštva i novog, danas već srednjeg naraštaja afričkih pjesnika. Jean-Baptiste Tati-Loutard rodio se 1938. u Narodnoj Republici Kongo, znači u vrijeme kada je pokret crnaštva bio u punom zamahu, kada su se pjesnici crnaštva suočili s kolonijalnom silom, rekli »ne« nametnutoj potčinjenosti, izrazili revolt protiv rasizma i zahtjev za oslobođenjem. Za njih je poezija možda bila »stablo sa sedam boli«, ali je bila i oružje oslobođenja, jedini način da izraze svoj pobjedonosni optimizam, nadu u slobodu.

Međutim, nakon sticanja nezavisnosti, situacija se mijenja. Novi naraštaj pjesnika više ne osjeća potrebu da ističe poniženja ropstva i optužuje kolonijalizam, premda još uvijek živ u tradicionalnom ili prikrivenom obliku. Ovi pjesnici imaju racionalniji odnos prema svojoj sredini iz kojeg izvire kritička distanca i težnja za određenjem vlastitog mesta i načina djelovanja. Njihovo traganje sadrži manje militantan zanos koji su posjedovali pjesnici crnaštva, a više dubok angažman s obzirom na društvena i politička zbivanja koja su osnova svakodnevnog života. Takav pristup omogućuje i eksperimentiranje izrazom i formom, oslobođenje od zadanih kategorija unutar kojih se ističu crnačke vrijednosti – ritam i emocija. Suprotstavljajući se jednom od začetnika pokreta crnaštva – Léopoldu Sédaru Senghoru, Jean-Baptiste Tati-Loutard će, štoviše, reći: »Tam-tam i balaon, tradicionalna afrička glazbala, danas više nisu dio bliske okoline afričkog pjesnika, aako je pjesnici njima zaokupljen, javlja se neiskrenost«. Samo u traganju za novim poeškim putovima mogao je Tati-Loutard izreći sud o ludosti da se u stablu sa sedam boli obitava cijeli život. S pjesnicima crnaštva kao prethodnicima, s evropskim utjecajima tokom studija književnosti u Francuskoj, Tati-Loutard traga za novim izrazom koji će prevladati člontomiju afričko-evropskog i koji će, ukorijeniti u afričko tlo i afričku realnost, pokazati istodobno i punu otvorenost prema svijetu.

Jean-Baptiste Tati-Loutard nosi naziv pjesnika mora, ali bismo ga mogli nazvati i pjesnikom kretanja. Svim njegovim zbirkama – bilo da se radi o *Pjesmama mora* iz 1968, *Kongoanskim korijenima*, također iz 1968, *Naličju sunca* 1970, *Normama vremena* 1974. ili *Vatram planete* 1977 – vlađa svijet opće pokretljivosti, jer je i sam život put kojim treba kretati:

»Mi smo na zemlji uz prozor

Noćnog vlača:

Trava osjeća kretanje ali ne i lik.«

More s plimom i osekom, bljeskanjem i pjenušanjem, more bijesno i mirno, igra sunca i vjetra, skok riba, oblaci, lijet morskih ptica, svjetlucanje zvijezda, sve to čini univerzum pokretljivim i neuvhvatljivim. I stablo, i kamen, u pokretu su. Stablo, simbol ukorijenjenja u afričko tlo, počinje hod s »mnoštvom ptica« i prati pjesnika na njegovu putu. Kamen koji personalificira čovjekovu stabilnost, izderan je protjecanjem vode, blistav pod strpljivim i stalnim djelovanjem vanjskih sile jer:

»Kišne kapi sazrijevaju u kamenu

I tu stvaraju svoj tok i pritoke,

Njihova je ušće u raspadanju

Koje izazivaju sunce i vrijeme.«

Ni kamen ni stablo ne mogu pobjediti vremenitosti ili »normama vremena«, da preuzmimo naslov Tati-Loutardove zbirke poezije. »Spirala vremena se okreće«, ponavlja uporno pjesnik. Ali Tati-Loutard se ne prepusta očaju zbog prolaznosti vremena što sve povlači u smrt, već se jednim egzistencijalnim obratom opire opčinjenosti ništavljom, njegujući svoje *Kongoanske korijene*, nastojeći osvjetiliti bijedu u *Naličju sunca* i diveći se svjetlučajući *Vatri planete* kada one nisu vatre rata:

BAOBAB

Baobab! Došao sam da presadim svoje biće uz tebe
I pomiješam svoje korijene s tvjtim korijenima predaka;
U snu sebi dajem tvore čvrnate ruke
I osjećam se čvršćim kad tvoja jaka krv
Protiče mojom krvlju.
Baobab! »Covjek vrijedi koliko vrijedi njegovo oružje.«
Ovaj se natpis njiše na svim vratima svijeta.
Odakle, da crpm snagu za tolike borbe
Ako se o tvome podnože na upirem?
Baobab! Kad budem potpuno tužan
Zbog izgubljena zvuka svih pjesama,
Prodrmaj umjesto mene grla svojih ptica
Ne bi li me na život bodrile.

A ad oslabi tlo pod mojim nogama

Dozvoli mi da prekopam zemlju u tvom podnožju

I da me lagano prekrije.

Pjesnik se uvijek vraća motivu mora što priznaje i u prvoj pjesmi najnovije zbirke *Vatre planete*:

PONOVNO MORE

Vratili smo se moru

I vodi predali sliku koju nosimo:

Amaliju priobalnih stanovnika primoranih da žive

Daleko od pjesaka.

Pokretljivost morske mlijene ukazuje na nestalnost mora. Ponekad, »sa svih strana raščetvoreno diše sasvim tiho more«, ali je ono najčešće opasno i razbijenjelo biće, reptil ili monstrum, a njegov je mir varljiv kad se u zoru »kreće korakom golubice«. Međutim, opisi same oluje su rijetki; premda mora stalno prijeti, pjesnik ne teži naglašavanju njegovih izvanjskih manifestacija, već je prijetnja često skrivena, tajnovita. More je strašno i fascinantno u isto vrijeme, jer je svojom golemošću i vječnim kretanjem koje ga čini uvijek drukčijim i uvijek sebi sličnim, označitelj prolaznosti vremena i ne izbjegne smrti. Upravo taj unutarnji pristup pjesmi, gdje se na izgled skriva svako događanje, razlikuje Tati-Loutarda od militantnih pjesnika crnaštva u stihovima kojih je sve podređeno vanjskom događanju. U pjesmi »Nestao je ribar« Tati-Loutard usporedjuje ribara i njegovu barku s jahačem i konjem. Nakon što je more progutalo morskog jahača, piroga se vraća sama. Ali tada piroga više nije konj, već je on utjelovljen u talasu, nosiocu smrti. Tako pjesnik uspostavlja arhetipsku viziju konja, glasnika smrti, i spaja opasno more, prolaznost i smrt u čvrstu cjelinu. Plovilba ribara je jahanje u smrt:

NESTAO JE RIBAR

Gdje li je ribar? Gdje je
morski jahač
Što se jučer uputi zelenim stazama vode

Med' povorku grebena i nedače
pučine:

Skokovi morskih pásâ i propanj delfina?
Piroga se vraća sama u kasu valova

pješčanoj štali.

Nikakav drugi tumor na modroslanom
tijelu mora!

Smrt, bez sumnje, drži porotni sud
u udubljenju vala,

No nevidljiva poput tankog noža
U divljoj grivi zapjenjenog konja.

Uza me, rakovica se neka uspravlja na
opruge

Gleda u daljinu ili iznad tijela

pravo

zatim

krivo

I ponovno se spušta na umorne noge svoje...

Ali ništa, osim mora što nascrće s iskeženim
desnima na mukušce-školjke

I, u daljinu, isparavanja njegove odjeće
Užarenim glaćalom sunca izglačane!

Kakvo mučenje našim očima nameće
ovo istraživanje uzaludno

Što baca sjenu na naše vjeđe!

Spavaš li već, o ti, kojeg

još samo protozol

osvjetljavaju.

Cesto je piroga ljes neopreznom ribaru što se uputi predaleko. Pjesnik se raduje povratku u Kongo nakon studija, ali ga dočekuje taj tužan čin:

POVRATAK U KONGO

Vratio sam se s mršavim mjesecom.

Oni koji me čekaju na pragu

Držali su – zapaljene – baklje svojih zubi.

Bila je to svjetlost življa od zvjezda

S kojima se dugo moj pogled ukrištao na nebu Francuske.

Ali oni, noseći zrake svjetlosti, ne videše

Onu koja izgubi spojnice i poletje u plavetnilo neba.

(Smaragd je za njih manje sjajan

od bijelog trbuha ribe).

Pošto su njihove oči izrazile svu radost,

Govorili su o bolu pokazujući prstom

Mjesto gdje obale jače stežu riječu

Izmed' nogu:

»Jučer se neki ribar upleo u pjenu

I u pjesku zamro je val

Koji je trebao vratiti tijelo do nas.«

Drugi ribari odlaze ponovno

Ludim valovima skupljajući krapove

U smrti raširenoj u noći.

Kongo! Kongo! uvijek isti zov

Neprekidno se širi,

Dostiže vrhove drveća koji podižu

Obje obale i snažno odjekuje u rogu.

Mjeseca.

S obale se ljudi nikad nisu upućivali u »avanturu«, već u ribarenje, ali se more nije pokazalo susretljivim: štoviše, u prošlosti, ono je bilo saučesnik osvajača i vlasnika brodova za prijevoz crnih robova. Puna tri stoljeća tim su morem plovili brodovi koji su pristajali uz kongoansku obalu i odvodili

domaće stanovništvo u ropstvo na drugi kontinent. More je gutalo žrtve koje su bacali preko palube, žrtve okrutnih uvjeta u kojima se »obavljao« prijevoz. Zato je more neodvojivo od uspomene na nestale, ono je njihova ko-sturnica:

HODOČAŠĆE U LUKU LOANGO

Slijedio sam dosad istjecanje njihove krvi
Svoje krv,
Zaboravio druge opekljne stisnute na oštem vjetru
Dana što prolaze. Zaustavljam se:
Život me muči, ne idem dalje.
I put se gubi pred tim putokazom – uspomenom
Na pristanište
Kao pred tri stoljeća u toj luci
More još uviđe ispreda beskonačnost
Dok ljuja klatno sata;
Neću nastaviti hodočašće
Na podmorskom putu popločanom kostima
Do dalekog izvora Jamestona
U poljima smrти rascvjetanog pamuka.
Nek' Afrika plemenita podigne grobnice u spomen
Za mir svih svojih mrtvih teška srca
Koji su iskalili mržnju na pjeni
Valova.

Bljeskanje površine mora skriva duboke i tragične nemire. Na snažnim oblicima antiteze poput ove, Tati-Loutard gradi svoj pjesnički svijet. U pjesmi »Glasovi« on se ne može oteti mučnoj uspomeni na odvođenje u ropstvo:

»Sjećam se toga, pupčanom sam vrpcom
vezan uz stoljeća prezira.«

Ovdje kao da iz Tati-Loutarda progovara pjesnik crnaštva. Najčešće teme pjesnika crnaštva upravo su bile sjećanje na ropstvo, patnje crnog naroda i odvođenje na američki kontinent. Međutim, različito od pjesnika crnaštva, Tati-Loutard odjila da ispituje i obnavlja bolnu prošlost. Vrijeme poniranja je prevladano, a čestim korištenjem antiteze, posebno u zbirci *Pjesme mora*, pjesnici naglašava ovu promjenu. U pjesmi »Večer« Tati-Loutard suprotstavlja pokretljivost mora čvrstini kamena:

»More više nije naš grob:
Ono je antički sarkofag,
a u pjesmi »Zora« more je najprije ptica grabljivica, a zatim golubica:
»More... stara grabljivica umorna
korakom golubice po šljunku hoda.«

Tati-Loutard obnavlja uspomenu na bolnu prošlost, ali ne slijedi utrte staze crnaštva: on ne prijeti ni ne sudi, već kroz motiv pokretljivosti i promjenjivosti mora, ustanjujuće činjenice, a zatim se usmjerava na sadašnjost, na izgradnju budućnosti:

»Mi imamo druge prostore,
Svojim ih rukama moramo oblikovati.«

Tada se pjesnik okreće i sebi; ponajprije postavlja nerješivo pitanje »Što sam?«, a zatim ga zamjenjuje pitanjem »Što mogu?«. Umjesto očekivane metafizičke tjeskobe, potvrđuje se volja za učešćem u nacionalnoj izgradnji:

ŠTO SAM?

Da sebi govorim: »Što sam?«
Možda bih otkrio da sam
Rijeka u potrazi za neodređenim ušćem,
Hibuskus s nejasnim vjenčićem
Šta na vjetru otresa pelud poezije;
Ili možda prozračna zvijezda u mnoštvu
Drugih zvijezda... Ne znam.
A budućnost? Ah! ovi grozdovi sati
Koje još ura nije ubrali!
Čine se nabrekli od bijede i krvi;
Tada,
Nek' zemlja djeluje i ličezenem u njenoj utrobi.
A da govorim sebi: »Što mogu?«.

Tati-Loutardov antitetički univerzum čine, s jedne strane, more, noć i smrt, a s druge svijet sunca i svjetlosti. Zora rađa mogućnost preobrazbe, a pjesnik uvlači čitaoca u zbijanje:

POZIV MORA

Ovaj miris beskraja što vas uviđe potrese
Vječna je vrtoglavica prema moru:
Plima obrće oseku, donosi s vodom
Nalet vjetra začinjenog divljim pticama i algama
Nikad prijavljenih svakodnevnom nadzoru sunca;
Poput snažnog soka divlje voća što pomiče
Grane i opija putnika
Kojem prožire Žed!
Pred vama i sa svih strana raščetvoreno,
Diše posve tih more iz svih svojih dubina;
I rada ogromnu želju
Da urenite u tamne vrtloge
Svjeta koja za vama neprekidno žudi.
Noć vas okružuje kao što vas općinja more;
I smrt u očima uspinje se s pjenom...
Ali svjetiljka nekog ribara koji pristaje u daljinu
Razbjija poziv mora: čovjek zadrhti!
Nebo više nije posuto zvijezdama;
Drobi se kamen koji je zatvarao zoru,
I izbjiga vatru u novom pozivu
Na nadu.

U beskrajnom univerzumu sve je pokret: ponovno su tu oblací, vjetar, ptice, zvijezde. Ali taj beskraj univerzuma i vremena ne izaziva uviđek tjeskobu i izgubljenost, već njima vlasti i opći sklad u kojem sunce, simbol života, »otvara svijet sa svojim stadom zraka«: Kratka pjesma u haiku stilu objediti će sunce, pticu i pjesmu:

JUTARNJI KONCERT

Umjesto lišća stablo je tek krila ptica
Imalo;
Čekao sam da dan na njih ispal
nekoliko sunčevih taneta.
Tane krenu i drvo posta pjesma.

Katkad se pjesnik, štoviše, identificira s pticom kao u pjesmi »Život i smrt umjetnika«:

»Stojim nadvijen nad vrhuncem dana
Nogu spremnih na lijet
U gipkom zaletu ptica.«

Kao profesor književnosti na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Brazzavilleu, Tati-Loutard prenosi studentima znanja o poetici a iz njegovih predavanja proizašla je zbirka *Poetski život* u kojoj iznosi vlastitu konцепцију poezije. »Poezija – ptica rijetka« bit će naslov više njegovih pjesama u kojima daje definiciju poezije:

»Poezija, ptica vjetrom otvorena
poput ostrige.«

U svojoj NENametnutoj potčinjenosti, kolonijalizmu i nekolonializmu, afrički pjesnici rjeđe se posvećuju ljubavnoj poeziji. Za Tati-Loutarda ljubav je snaga što pokreće kozmos, a u pjesmi »Neka žena govori« on ljubav veže uz more, nebo, luku, sidrište, koji prožimaju njegovu cjelokupnu poeziju:

NEKA ŽENA GOVORI

U meni se sažimlu zemlja, nebo i more
Ptice, rijeke i cvijeće koje voliš;
U čistoj svjetlosti dana, gle,
Ja blistam!
Polazim ti u susret, uklanjajući ovu noć
Koja te, poput hobotnice, steže;
Gledam te – žalosna – u svjetlosti
Koja me razotkriva!
Proziran si mi do srži svojih tajni:
Osjećaš kako se u meni pokreće, kao na vjetru,
Isprazni pepeo stvari,
Kako ljeputa plamti na suncu
Poput sitne slame,
Kao život uranja čovjeka u zemlju
Da više nikad ne nikne.
A ti razmišljaš i radost se udaljuje;
Dodi u jedinu prirodu gdje te stižeš:
U zaboravu crpmo ljubav,
Jedinu nježnu travku što raste
Između toliko svirovih stvari.
– Ženo, ti se moje svjetlo u tebi se održavam;
U noći me osvjetljavaš ili zaslijepljuješ;
Dolaziš mi k'o zvijezda što se apušta
Prema moru;

Ah! Zašto ne slijediš put k usidrenju?

Zbirka pjesama *Kongoanski koriđeni* nastala je po Tati-Loutardovom povratku iz Europe i njih bi se doista moglo nazvati pjesmama povratka: pjesnik osjeća ukorjenjivanje u vlastitu zemlju, Kongo. Međutim, slijedeća zbirka, *Nalijeće sunca*, izražava pjesnikovo razočaranje. Veliki su socijalni problemi s kojima se suočava zemlja nakon postizanja nezavisnosti: nije to »slučaj« samo Konga, već i većine afričkih zemalja. Nezavisnost je Afrikance stavila formalno u poziciju slobodnih ljudi, ali još uviđe bez faktičke mogućnosti da budu gospodari vlastitog društvenog života. Teška ekonomска situacija i socijalni problemi navode pjesnika konstatirati:

konstatita:

»Još godina jedna velikih
rijeka, velikih vrućina,
velikih klisa,
Ali avaj! i bijede.«

SIROMAH I ZVIJEZDE

Ne usudim se više promatrati zvijezde:
U mojim očima imaju učinak limuna;
Ipak kristalni sok one cijede.
Jer oči su moje bijedom
pokrivene
A bijeda ne voli svjetlost.
Moje su noći nastanjene stjenicama
Što se skupe i piju na mom tijelu kao
na izvoru
Čim mi sunce svoja leda okrene.
Sretni su oni koji uvečer skidaju zvijezde
I njima krase svoj san!
Život me pritisnuje iz dana u dan
I sjena
Iz koje sam potekao svake me noći
ponovo zahvaća.

Pjesnik pozanje loše uvjete života radnika, posebno ribara, on ističe bijedu usamljenog umjetnika, pa jednoj pjesmi daje, štoviše, naslov »Rak mladog umjetnika«, a njegov potpun angažman i želja da bude što bliže na-

rodu, a ne da od njega izoliran, tjera ga da u jednom trenutku uzvikne svoj credo: »Vrati se čovjeku, pjesničel!«. Ponovno se javlja Tati-Loutardova izabrana pjesnička figura – antiteza: očaj nezaposlenog radnika preobrazit će se u njegov san:

SAN NEZAPOLENOG

Oblaci nelikuju rijeckama:
Oni protiču, noć i danju, u koritu plavog neba
Zračnim putem kojim se i siromah kreće
Što spava u sjeni nekog kamenja,
Ptica bez plijena na termitnjaku!
U njegovu snu grad pleše s plavkastim krovovima
koji su odbjegli u dim ana.
A vjetar se obraće zvildžuci i ne uspijeva
Sići kao avion što izgubi kotače
u punom ljetu...
Noć oko njega, hod poput koraka stonoge
Prema vulkanu zore;
A siromah priča novi san
Jedino nozi ležaja:
»Bit će velike gladi u svijetu,
Tamo, kraj Kumovske slame, vidim Velikog medvjeda
Kako proždrije Blka.«

Još jednom, u ovoj pjesmi pojavljuju se more, oblaci, vjetar, rijeke, pa čak i korito plavog neba, jer je nebo nalič na rijeku, ptice, vulkan zore, slijajući se u pjesmu siromaha i bar na trenutak, pretvarajući njegov život u san. Samo, siromahu san nije dovoljan. Bunt već grmi:

BUNT GRMI

Raskinuli smo sa suncem:
U osvit dana ptice odlaze jedine
Prema brežuljcima i prihvaćaju mu zrake.
Što se događa? Kakvi glasovi čudni
Raspaprkuju tljini na četiri strane grada?
Koja rasa zaboravljena u ruševinama stoljeća
Izbija iz krša gdje bijede vuče
Travu poput pas do kućnog praga?
Jeste li ikad vidjeli (izvan sezone) da se
Nebo spoji sa zemljom?
A evo, oblacil sileze s Brda Sunca
Da obaspu cvijećem skupinu što
Ispušta krajevima usana
Krikove oštare nelik na britke noževe.
Grad promatra kroz masku zapanjenju
Koračanje onih što žive u sjeni. Strah osvaja:
I vrijeme se uplaši u zvoniku;
čuje se, bježi, zvečkajući
Brončanim kolutima oko nogu.
Bunt raste. Bunt grmi.

Postoji golemo pjesnikovo povjerenje u snagu naroda i budućnosti zemlje, pa zato pjesnik može zapjevati da njegova zemlja nije nimalo tužna:

PJESMA

Ali ova zemlja nije nimalo tužna
Uprkos olujnom nebu
Što ramena joj prekriva
Tri četvrtiny godine.
Sunce u grilima ptica pjeva
Svetle pjesme koje zasjenjuju
Najmrđnije patnje.
Ali, ova zemlja nije nimalo tužna
Jer njena ruka od uranca do sutona vodi
Sunce kojeg sijaj osipa zvjezdama
Lica lijepih žena.
Ali ova zemlja nije nimalo siromašna:
Duh predaka bdje pod zemljom
Na tvarima koje još snivaju
U tisučljetnom tresetu.

Zbirke pjesama. J. – B. Tati-Loutarde:
Les poemes de la mer, Yaounde, Ed. Cie, 1968.
Les racines congolaises, Ed. Oswald, Honfleur 1968.
L'envers du soleil, Ed. Oswald, Honfleur 1970.
Les Normes du temps, Ed. du Mont-Noir, Paris 1974.
Les feux de la planète, Les Nouvelles Editions Africaines, Dakar 1977.

svetkovina pola valerija

povodom 30-godišnjice smrti
(uvod u spoljnje i unutarnju biografiju)

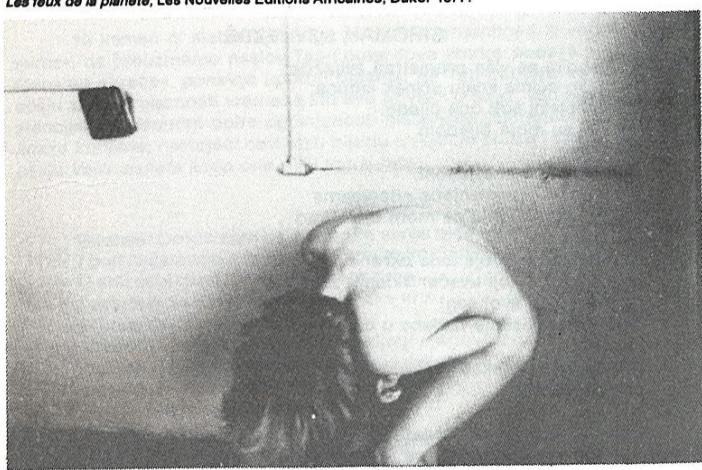
slobodan sv. milić

»Čovekova odlika je svest; a odlika svesti je večita iscrpenost, jedno odricanje bez počinka i bez izuzetaka od svega što se u tome javlja, ma što se pojavit. Delanje neiscrpno, nezavisno od svojstva kao i od količine stvari koje su se javile i kojim čovek od duha treba treba najzad da se svesno svede u jedno neprekidno odricanje da bude ma šta.«

(»Uvod u metodu Leonarda da Vinčija«)

Svaki čovek kome su drage i plemenite tvari duha, ima svoju utvaru Pola Valerija. Svaki pesnik ranoraničak kome je praskozorje preče od sutonskog koraka u razmišljanje, kader je da se budi s tim »sobnim duhom« jasnih i prozračnih očiju, boje mora ispod Seta, njegova zavičaja koji odavna nasele korzikanski moreplovci, Valerijevi preci, uz domorodne Francuze primorce. Javlja se on svakom zamišljenom duhu koji se naginja nad sobom, Bićem i Nebićem, sveštu i svetkovinom Pesme, te nezgasle i neugasle strasti duha, tog »delanja neiscrpnog«.

Slava njegova duha bila je do kraja prvog svetskog rata neosporna, njegova smrt posle drugog, ovenčana nacionalnom žalošću. Ratni dobrovoljci studenti ginuli su sa tek objavljenom svešćicom poeme »Mlada Parka«, skrivenom u gornjem džepu koporana. A je sam poznavao neotporne intelektualce sklonе duševnim krizama, koji su kazne vojne službe preboleli jedino zahvaljujući riziku da zarade još veće, u čitanju njegovih »Eseja«, na »pozarstvu«. Koje je to »sunce duha« sjalo u njihovoj tmini nedaleko od smrti i samonestajanja? Da li je to ono njegovo iskustvo maritimnog podnebjia Seta i Denove gde je provodio svoje prvo detinjstvo (kod majčine plemićke rodbine), detinjstvo osvešćeno izvornim i umetničkim lepotama, uticajem ranog estetskog vaspitanja, koje je poneo u svoja juturnja razmišljanja nalik lasnim i oštrim konturama misli-lastavica, a beležio ih neumorno i zabeležio u 29 (slovima: dvadeset devet) bremenih refleksija pod skromnim radnim naslovom »Sveske« (objavljene kao faksimili, u redakciji C.N.R.S-a, Paris 1957 – 1961), otpuživan od književnih čangirala i mediokriteta za neplodnost? Onde, gde se odigrala prva bitka duhovne identifikacije, onde će mladić (imajući za sobom već poznanstvo srodnih duša: zaljubljenika u antiku i erotologa Pjera Luisa i budućeg »davolovog advokata«, mladog ničenca i klasičnog simbolistu Andre Žida), postati po prvi put svestan svoga »italijanizma« (»Tel Quel« I). Onde uz njegov duh prianja, kao žilava pužavica, strogost oblikovanja renesansnog neimarstva, koja će u Valerijevim teoretskim spisima postići znak jednakosti s metodološkom jasnoćom. U Denovi će, najzad, doživeti i prvo ljubavno razočarenje u noći između 4. i 5. oktobra 1892. (»Ja sam između sebe i sebe«), i ova »kriza savesti« podstaknuće odluku pesnika (ali ne i eseiste), na bezmalo, 25-godišnje čutanje, odricanje od strasti, na posvećenje sveg biće Intelligenciji. Priključuje se Malarmeu. U isповesti ovom princu pesnika, koja je, kao retko kad, intimna, nagnuta nad dušu a ne nad duh, Valeri veli: »Upoznao sam Malarmea pošto sam pretrpeo već do krajnosti njegov uticaj i u trenutku samom kada sam u sebi glijotinirao književnost... Osećate strast koja može da prebiva u mlađicu od 22 godine, ludom od protivrečnih želja, nesposobnom da ih zabavi; ljubomornom intelektualno na svaku ideju koja mu se čini da sadrži moć i strogost; zaljubljen ne u dušu već u duhu, i to najrazličitiji, kao što su drugi u tela...« Valeri će doći u Pariz, gde završava prava (1894) i gde, nastanjen već, počinje ispisivanje prve »sveske« refleksija, koje će nastaviti, do kraja života, svakodnevno, u zoru. Posećuje Malarmea svakog utorka u Valvenu, pojavljuje se u salonima. U sledeće dve godine objavljuje svoja dva remek-dela: »Uvod u metodu Leonarda da Vinčija« i »Veče s gospodinom Testom«. Potom ide u susret smrti svoga učitelja, novom dubokom potresu. U poslednjoj poseti Malarmeu, koju mu je učinio 14. jula 1898., ovaj mu liči na mudraca koji je »uklopljen u sam smisao čutljive vasione: tekst sav u jasnosti i zagonetkama; toliko tragičan, toliko beznačajan koliko se hoće; koji govori i koji ne govori; satkan od mnogobrojnih značenja; koji obuhvata red i nerед; koji objavljuje boga tako isti moćno kao što ga odriče; koji sadrži u svojoj celini, koja se ne da zamisliti, dva doba, a svako od njih je povezano s udaljenosću jednog nebeskog tela, koji podseća na najodsudniji, najočigledniji i neosporan uspeh ljudi, ostvarenje njihovih predviđanja – do sedmog decimala; i koji uništava tog živog svedoka, tog oštroumnog posmača, samom beskorisnošću ove pobede...« (Drugi odiomci o Malarmeu). Sada čita filo-

tone stojko/ljubljana